

УДК 364-78:159.9-051(477)(355.48)

DOI <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2026-1-88-93>

Трубавіна Ірина Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
trubavina@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1057-430X>

Редько Сергій Олегович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
sergeyredko633@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-1281-8362>

Острєцов Віктор Васильович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 «Соціальна робота»
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
viktor.ostrietsov@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-8774-5748>

СУПЕРВІЗІЯ З ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ЯК НАПРЯМОК РОБОТИ ДЛЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема підвищення якості соціальної роботи, зокрема, з психосоціальної підтримки, є актуальною в контексті складності роботи, великого навантаження соціальних працівників, збільшення складних випадків, СЖО, ВПО та інших кризових ситуацій особистості. Тому питання супервізії як інструменту підвищення якості роботи і поліпшення психологічного стану соціальних працівників є важливою ланкою і ресурсом в професійній діяльності соціальних працівників в умовах війни. До того ж, жоден ЗВО до війни не готував соціальних працівників до роботи в таких умовах. І навіть сьогодні в професійних стандартах соціальних працівників нема слова «війна» і «робота в умовах воєнного стану, районів бойових дій і можливих бойових дій». Також до цього супервізія широко використовувалася лише

у психологів в роботі, хоча виникла вона як допомога саме в професіях, де фахівці працюють з людьми. Супервізія ж психосоціальної підтримки – взагалі нове явище в країні, бо про неї стали взагалі говорити лише з 2022 року у нас. Ніхто до цього майже не говорив про ментальне здоров'я, бо таких проблем не було.

Існуючі дослідження розкривають особливості, сутність супервізії в психології, медицині, соціальній роботі, але під час війни ніхто ще досліджень супервізії для соціальних працівників не проводив (Вейтас, 2025; Мушкевич, 2022; Слосанська, 2014; Supervision. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus, 2025; Gordon, 2019; Bernard & Goodyear, 2004). Тому виникає питання про її сутність і особливості в умовах війни для соціальних працівників, методики

її здійснення щодо психосоціальної підтримки, формування життєстійкості і стресостійкості у отримувачів соціальних послуг, ГЗН, СНПК тощо. Це нові терміни для соціальних працівників, нові напрямки роботи і вони вимагають фахового ведення цих випадків. Були спроби говорити про супервізію в соціальній роботі і соціально-педагогічній роботі до війни (Слозанська, 2014; Трубавіна, 2002). Але системної роботи не було з цього напрямку, не кажучи вже про супервізію з окремих напрямків роботи і нових тем.

Вихід в цій ситуації – безперервна освіта фахівців з соціальної роботи і навчання їх на робочому місці, чим і є супервізія за суттю. Цьому були присвячені окремі видання з соціальної роботи за результатами вебінарів у ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка (Долиняк, Караман, Конончук та ін., 2024).

Тому **метою статті** є визначення особливостей супервізії соціальних працівників в умовах війни, зокрема, щодо психосоціальної підтримки, формування стресостійкості і життєстійкості.

Методологія досліджень ґрунтувалася на компетентнісному підході в освіті. Методами досліджень були обрані узагальнення досвіду соціальної роботи і надання соціальних послуг, теоретичний аналіз джерел, конкретизація, синтез, спостереження.

Виклад основного матеріалу. Існуючі закони говорять про необхідність супервізії в соціальній роботі. Так, в Україні супервізія в соціальній роботі закріплена в Законі України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. як складова механізму забезпечення якості соціальних послуг. Це підкреслює її офіційне визнання та важливість для професійного розвитку, подолання труднощів та підтримки фахівців. Статтею 1 Закону України «Про соціальні послуги» (Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019) супервізія визначена як професійна підтримка працівників, які надають соціальні послуги, спрямована на подолання професійних труднощів, аналіз та усунення недоліків, вдосконалення організації роботи, стимулювання мотивації до роботи, дотримання етичних норм та стандартів надання

соціальних послуг, запобігання виникненню професійного вигорання, забезпечення емоційної підтримки і проводиться за рахунок власних коштів надавачів соціальних послуг (Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019). Надання супервізії в соціальній роботі регламентується також Наказом Мінсоцполітики № 414 від 12.06.2020 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги» (Про затвердження Порядку надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії): наказ Міністерства освіти та науки України від 14.06.2024 р. № 855).

Зазначимо, що ці документи надають відповідь на питання – Хто повинен (може) здійснювати супервізію? Це надавачі соціальних послуг за рахунок власних коштів. Супервізія може бути як внутрішньою (від досвідченого працівника самої установи), так і з залученням зовнішнього фахівця, якщо це потрібно (наприклад, складні випадки, нові напрямки роботи). Ми про це писали ще на початку 2000 років, коли говорили про спеціалізацію супервізорів і хто ними може бути. Так, керівник або фахівець з соціальної установи інколи може зіткнутися з бар'єрами з боку соціального працівника, який не хоче говорити про свої труднощі з страху виглядати некомпетентним. Тому потрібні супервізори не з цієї установи. Сьогодні ж багато донорів в Україні вимагають ввести посади супервізорів для фахівців із соціальної роботи в проектах, які вони фінансують: супервізор з питань кейс-менеджменту, з ГЗН, з захисту дітей тощо. Сьогодні також в Нацсоцслужбі готуються матеріали для професійного стандарту супервізора для соціальних працівників, ЮНІСЕФ збирається з числа тренерів На Соцслужби готувати супервізорів для своїх установ. Тобто професія супервізора буде в Україні офіційно.

Розкриємо значення введення в законодавство про соціальну роботу супервізії для соціальних працівників:

1. Забезпечення стандартів надання соціальних послуг. Супервізія допомагає працівникам дотримуватися державних стандартів,

що є критично важливим у сфері соціальних послуг для підвищення якості їх надання.

2. Підвищення професіоналізму. Вона сприяє розвитку компетентностей, вдосконалення вмінь та саморефлексії фахівців із соціальної роботи.

3. Визнання ролі. Офіційне включення супервізії в законодавство свідчить про визнання ролі супервізорів у системі соціальної роботи.

4. Психосоціальна підтримка соціальних працівників потрібна, а також визнання того, що проблеми ментального здоров'я таки існують в наш складний час війни, вони впливають на якість роботи і має бути профілактика і лікування на робочому місці фахівців із соціальної роботи.

5. Турбота про благополуччя персоналу серед надавачів соціальних послуг.

6. Визнання необхідності дотримання етики соціальної роботи законодавчо, а не лише на добровільній основі в кодексах етики соціальних працівників і соціальних педагогів.

Ми вивчали як часто треба проводити супервізію за нормативними документами. Згідно з Методичними рекомендаціями № 414 (2020) це мають бути такі терміни (табл. 1).

Але нам треба враховувати особливості соціальної роботи в умовах війни, які будуть диктувати терміни і частоту супервізії в умовах війни.

Особливостями соціальної роботи в умовах війни є, на наш погляд:

- підвищене навантаження кількістю складних випадків, отримувачів соціальних послуг, стресових подій у житті самого соціального працівника;
- поява нових видів соціальної роботи, яка стає складовою гуманітарної діяльності, забезпечує базові потреби людей перш за все, додає нових функцій соціальним працівникам;

– поява нових термінів і міжнародних стандартів роботи, нових умов роботи (в укриттях, в районах бойових дій, можливих бойових дій, в евакуації), нових вимог до роботи (керівництва, стандарти, принципи тощо);

– робота на основі нових підходів надання соціальних послуг, які до цього в Україні не застосовувалися – травма інформований підхід, психосоціальна підтримка, конфлікт чутливий підхід, гендерно чутливий і гендерно трансформаційний підходи, культурно чутливий підхід тощо. Вони вимагають добору відповідних методів і форм роботи.

– застосування принципів захисту людей і дітей в умовах війни в соціальній роботі, у т. ч. принципу «не нашкодь».

Відповідно до цього, супервізор повинен володіти усіма цими нововведеннями в соціальній роботі, знати її практику, особливості нашого законодавства (кейс-менеджмент чи соціальний супровід), вміти пояснювати теорію через практику і навчати на досвіді фахівців із соціальної роботи.

Особливостями здійснення супервізій в умовах війни, таким чином, є:

1. Інноваційність і поєднання соціальної роботи і гуманітарної діяльності, володіння новими термінами і сферою їх застосування.
2. Поєднання вітчизняного законодавства і міжнародного гуманітарного права, які часто протирічають одне одному. І тоді на територіях, де є бої, або райони можливих бойових дій, діє міжнародне гуманітарне право.
3. Розуміння важливості і сутності психосоціальної підтримки і вміння проводити першу психологічну допомогу.
4. Поєднання в супервізії питань емоційного і операційного компонентів діяльності.
5. Турбота про безпеку людей, можлива дистанційна робота, в мобільних бригадах.

Таблиця 1

Терміни супервізії за нормативними документами

Категорія працівників	Періодичність супервізії
Працівники в період адаптації (нові або переведені на іншу посаду)	не рідше, ніж раз на 2 тижні протягом місяця
Нові працівники протягом першого року роботи	не рідше, ніж раз на квартал
Для всіх працівників (загалом)	не рідше, ніж раз на півроку

6. Робота 24/7 в умовах війни і подій, з нею пов'язаних.

7. Поєднання принципів етики соціальної роботи і принципів гуманітарної діяльності.

Що це означає для роботи супервізора? Які вимоги це накладає на його роботу? Розкриємо їх.

1. Необхідно адаптувати супервізію до умов сьогодення – можливо збільшити частоту під час надзвичайних ситуацій, дати можливість екстрених супервізій.

2. Супервізорів повинні відповідним чином підготувати, з урахуванням роботи з травмою, кризовими ситуаціями, безпеки.

3. Організація забезпечення супервізії повинна бути відображена в планах роботи організацій, у посадових інструкціях, як це передбачено методичними документами.

4. Гарантія ресурсів – організації повинні передбачати час, кошти, засоби (онлайн-зв'язок, безпечні простори) для проведення супервізій.

5. Застосування принципу «Не нашкодь» в супервізії.

6. Проведення супервізії з урахуванням етики, принципів гуманітарної діяльності, питань безпеки.

7. Знання травма інформованого, конфлікт чутливого, гендерно чутливого, культурно чутливого підходів до проведення супервізії.

Наведемо приклад питань для супервізії для соціальних працівників на тему стресостійкості та життєстійкості сімей в СЖО, враховуючи його саморефлексію, роботу в команді, професійну діяльність з сім'ями в СЖО, подальший розвиток, який можливий в напрямку соціальної роботи, професійні інструменти якими володіє фахівець.

1. Саморефлексія фахівця. Аналіз відповідей фахівців із соціальної роботи на питання:

1.1. Що для мене особисто означає «життєстійкість» у професійній діяльності?

1.2. Які внутрішні ресурси допомагають мені витримувати стресові ситуації під час роботи з родинами в СЖО?

1.3. Коли останній раз я відчував/ла професійне виснаження? Як я з цим впорався/лася?

1.4. Чи помічаю я «сигнали» свого організму та емоцій про втому і як на них реаую?

Ці питання можуть бути у вигляді бесіди, з діагностичними вправами, з прикладами тощо.

2. Робота з сім'ями в СЖО

2.1. Як я визначаю рівень життєстійкості сім'ї, з якою працюю?

2.2. Які індикатори свідчать про наявність чи брак стресостійкості у батьків/дітей?

2.3. Які практики я використовую для посилення ресурсності сімей?

2.4. Як я допомагаю сім'ї відновлювати сили після кризових подій?

3. Професійні інструменти та підходи

3.1. Які підходи я частіше використовую в роботі з сім'ями в СЖО? Як я їх обираю, на якій підставі?

3.2. Які методи роботи з підвищення стресостійкості були для мене в роботі найбільш ефективними?

3.3. Чи застосовую я підхід «допомога для самопомогі» в роботі із сім'ями?

3.4. Які вправи / методи релаксації або стабілізації я використовую в роботі з дітьми та дорослими?

3.5. Чи вмію я адаптувати техніки життєстійкості до різних культурних, вікових чи кризових контекстів?

4. Командна та міжвідомча взаємодія

4.1. Як підтримка колег впливає на мою життєстійкість?

4.2. Чи відчуваю я достатню підтримку від команди/керівництва?

4.3. Як я можу краще організувати взаємодію з іншими службами для зниження стресового навантаження на сім'ї?

5. Майбутній розвиток

5.1. Яких знань чи навичок мені бракує для роботи з темою життєстійкості та стресостійкості?

5.2. Які стратегії саморозвитку я готовий / готова впровадити найближчим часом?

5.3. Які професійні чи особисті цілі я можу поставити, щоб підвищити власну стресостійкість?

Висновки. Таким чином, можемо говорити про необхідність підготовки до супервізії як супервізора, так і супервізанта, що вимагає часу, чесних відповідей на запитання, самоаналізу тощо.

На основі викладеного можемо говорити що супервізія в соціальній роботі в умовах війни – не зовсім новий, але оновлений значно напрям роботи фахівців соціальної сфери, яка в умовах війни має свої особливості – частоту за подіями і потребами, а не лише календарний графік: інноваційний характер, поєднання вітчизняних і міжнародних термінів, норм і стандартів в роботі, цілодобова включеність в роботу, турбота про безпеку персоналу і його

ментальне здоров'я, поєднання в супервізії емоційного і операційного компонентів тощо. Супервізія сьогодні стає окремою професією. Вона має специфіку щодо напрямків соціальної роботи, особливості під впливом теми і умов.

Перспективами подальших досліджень є вироблення планів супервізій для різних напрямків соціальної роботи і соціальних послуг: соціальної профілактики СЖО, соціального супроводу тощо.

Література

1. Вейтас М. В. Супервізія як форма професійної підтримки: ключові аспекти та підходи до розуміння. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип. 83. Т. 2. С. 13–17.
2. Методичні рекомендації щодо здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг населенню в умовах воєнного стану / У. Доляняк, О. Караман, А. Конончук та ін. ; за ред. О. Л. Караман, І. М. Трубавіної. Полтава : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024. 86 с.
3. Мушкевич М. І. Супервізія : навч. посіб. до курсу «Супервізія». Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 188 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21001/1/Superviziia.pdf>
4. Про затвердження Порядку надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії) : наказ Міністерства освіти та науки України від 14.06.2024 р. № 855. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1201-24#Text>
5. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII : станом на 15 листопада 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
6. Слозанська Г. Супервізія в соціальній роботі: основні підходи та принципи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 30. С. 155–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_30_58
7. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : навчальний посібник. Київ : ДЦССМ, 2002. 132 с.
8. Supervision. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/supervision> (date of access: 04.04.2025).
9. Gordon S. P. Educational Supervision: Reflections on Its Past, Present, and Future. *Journal of Educational Supervision*. 2019. Vol. 2, Issue 2. P. 27–52. DOI: <https://doi.org/10.31045/jes.2.2.3>
10. Bernard J., Goodyear R. Fundamentals of clinical supervision. 5th ed. Boston : Pearson Education, 2004. 416 p. URL: <https://surl.li/jehstj>

References

1. Veitas, M. V. (2025). Superviziia yak forma profesiinoi pidtrymky: kliuchovi aspekty ta pidkhody do rozuminnia [Supervision as a form of professional support: key aspects and approaches to understanding]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 83 (2), 13–17 [in Ukrainian].
2. Metodychni rekomendatsii shchodo zdiisnennia sotsialnoi roboty ta nadannia sotsialnykh posluh naselenniu v umovakh voiennoho stanu [Methodological recommendations for social work and the provision of social services to the population in conditions of martial law]. (2024). Avt. kol. U. Dolyaniak, O. Karaman, A. Kononchuk ta in.; za red. O. L. Karaman, I. M. Trubavinoi. Poltava: Vyd-vo DZ “LNU imeni Tarasa Shevchenka” [in Ukrainian].
3. Mushkevych, M. I. (2022). Superviziia [Supervision]. Lutsk : Vezha-Druk. Retrieved from <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21001/1/Superviziia.pdf> [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia profesiinoi pidtrymky ta dopomohy pedahohichnym pratsivnykam (zdiisnennia supervizii): nakaz Ministerstva osvity ta nauky Ukrainy vid 14.06.2024 r. № 855 [On Approval of the Procedure for Providing Professional Support and Assistance to Teaching Staff (Supervision): Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 855 dated 14 June 2024]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1201-24#Text> [in Ukrainian].
5. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 r. № 2671-VIII: stanom na 15 lystopada 2024 r. [On social services: Law of Ukraine dated 17 January 2019 No. 2671-VIII: as of 15 November 2024]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].
6. Slozanska, H. (2014). Superviziia v sotsialnii roboti: osnovni pidkhody ta pryntsypy [Supervision in social work: basic approaches and principles]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*.

Ser.: *Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Pedagogy. Social Work*, (30), 155–159. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_30_58 [in Ukrainian].

7. Trubavina, I. M. (2002). *Sotsialno-pedahohichna robota z neblahopoluchnoiu simieiu* [Social and pedagogical work with disadvantaged families]. K.: DTSSM [in Ukrainian].

8. Supervision. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/supervision> (date of access: 04.04.2025).

9. Gordon, S. P. (2019). Educational Supervision: Reflections on Its Past, Present, and Future. *Journal of Educational Supervision*, 2 (2), 27–52. DOI: <https://doi.org/10.31045/jes.2.2.3>

10. Bernard, J., & Goodyear, R. (2004). *Fundamentals of clinical supervision*. 5th ed. Boston : Pearson Education. Retrieved from <https://surl.li/jehstj>

Трубавіна І. М., Редько С. О., Острєцов В. В. Супервізія з психосоціальної підтримки як напрямок роботи для соціальних працівників в умовах війни

Стаття присвячена актуальній проблемі соціальної роботи з населенням під час воєнного стану – проведенню супервізії з фахівцями з соціальної роботи. Актуальність зумовлена тим, що існують лише довоєнні вимоги до проведення супервізій з соціальної роботи, терміна «психосоціальна підтримка» в нашій країні до 2022 року в соціальній роботі не застосовувалося. З'явилися нові терміни в соціальній роботі – життєстійкість як основа протистояння тривалому стресу і стресостійкість як оперативне реагування на стрес. Ці питання раніше також не були предметом супервізії саме у соціальних працівників. Метою статті було визначення особливостей супервізії соціальних працівників в умовах війни, зокрема, щодо психосоціальної підтримки, формування стресостійкості і життєстійкості. Методами дослідження були обрані узагальнення досвіду соціальної роботи і надання соціальних послуг, теоретичний аналіз джерел, конкретизація, синтез, спостереження. Наукова новизна статті полягає у визначенні особливостей соціальної роботи та здійснення супервізій в умовах війни, а також у формулюванні вимог воєнного часу до роботи супервізора. Практичне значення дослідження полягає у визначенні переліку питань для сесії супервізії з психосоціальної підтримки, життєстійкості, стресостійкості. Перспективами подальших досліджень є вироблення планів супервізій для різних напрямків соціальної роботи і надання соціальних послуг: соціальної профілактики СЖО, соціального супроводу тощо.

Ключові слова: супервізія, психосоціальна підтримка, стресостійкість, війна, супервізор.

Trubavina I. M., Redko S. O., Ostretsov V. V. Supervision of psychosocial support as a direction of work for social workers during wartime

The article is devoted to the topical issue of social work with the population in a state of war – the supervision of social work specialists. The relevance of this issue is due to the fact that there are only pre-war requirements for the supervision of social work, and the term “psychosocial support” was not used in social work in our country until 2022. New terms have appeared in social work – resilience as the basis for coping with prolonged stress and stress resistance as an operational response to stress. These issues were also not previously the subject of supervision specifically for social workers. The aim of the article was to identify the characteristics of supervision of social workers during the war, in particular with regard to psychosocial support, the formation of stress resistance and resilience. The research methods chosen were the generalisation of experience in social work and the provision of social services, theoretical analysis of sources, concretisation, synthesis, and observation. The scientific novelty of the article lies in identifying the characteristics of social work and supervision in wartime, as well as in formulating wartime requirements for the work of supervisors. The practical significance of the study lies in determining a list of questions for a supervision session on psychosocial support, resilience, and stress resistance. Prospects for further research include developing supervision plans for various areas of social work and social service provision, such as social prevention of difficult life circumstances, social support, etc.

Key words: supervision, psychosocial support, stress resistance, war, supervisor.

Дата першого надходження статті до видання: 20.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.03.2026

